
Zmago Šmitek
Gog, Magog in legenda o kitajskem zidu

Leta 1882 je bila med »narodnim blagom« v celovškem mesečniku Kres objavljena legenda z naslovom *Kineški zid*, ki jo je na Tolminskem zapisal J. Fonovski. Takole beremo:

Kitajci so imeli z nekim sosednjim kraljem vojsko. Ravno takrat pa je hodil božji sin po svetu in ko so slišali, da čudeže dela, šli so ga prosit, naj bi on mir poslal njim in njih sosedom. Bog je pa zapovedal svojim apostolom in učencem pesek potresti okoli deže in glej! Kakor so pesek potrošali, tako hitro je rasel visok in debel zid in živa duša ni mogla več v Kino. Njih kralj se imenuje zato »zazidani kralj«, ker ga je sam Bog zazidal.¹

Zapis spada v obsežno skupino naših legend o potovanjih svete družine, Marije, Jezusa skupaj s Petrom ali drugimi svetniki, o njihovih doživljajih in čudežih. Tudi za slovensko prozno ljudsko legendarno izročilo velja podobno kot za poezijo: ob delnem zgledovanju pri starejših obrazcih (npr. iz časa križarskih vojn,² se je izoblikovala zlasti od 17. st. dalje, po ustalitvi verskega življenja v obdobju baroka.³ Analiza legende o kitajskem zidu potrjuje, da je bila njena religiozna, moralna in didaktična vloga umerjena na stopnjo dojemanja in čustvovanja baročnega človeka. Vendar je svojčas že Boris Orel opozoril, da »vzorec legende o potovanjih antropomorfnih svetih oseb ... razodeva, kako so na mesto blodečih pravljicnih kraljevičev in mitičnih junakov stopili večno potujoči svetniki in Kristusi.«⁴ Je torej mogoče tudi v naši legendi odkriti starejši substrat? Menim, da njeno jedro temelji na odlomku o Gogu in Magogu iz antično-srednjeveškega izročila o Aleksandru Velikem.

Pohod Aleksandra Makedonskega v Azijo med leti 334 in 323 pr.n.št. je bil podvig, ki mu v antičnem svetu ni bilo primere. Po poročilih tedanjih zgodovinarjev so bile že za časa Aleksandrovega življenja med Grki razširjene zgodbe o posameznih dogodkih iz njegovega dolgotrajnega osvajalskega pohoda, med katerim je dosegel

1 J. Fonovski, Narodno blago s Tolminskega, Kres 2, 1882, 577.

2 Glej npr. France Kotnik, Slovenske starosvetnosti, Ljubljana 1943, 79-87.

3 Boris Merhar, Ljudska pesem, v: Zgodovina slovenskega slovstva I., Ljubljana 1956, 60.

4 Boris Orel, Na robu slovenske legende, Krog, Zbornik umetnosti in razprav, Ljubljana 1933, 44.

zahodno obrobje Indije.⁵ Dobršen del tega izročila je bil vključen v *Roman o Aleksandru*, ki je poleg zgodovinskih in fantazijskih epizod vseboval tudi filozofske refleksije in drobce judovskih apokaliptičnih prerokb, zapisanih v Stari zavezi.⁶ Od romansiranih Aleksandrovih biografij je pomembna tista, ki jo pripisujejo Psevdo-Kalistenu in je nastala v Aleksandriji v ptolemejskem obdobju (okoli leta 200 pr.n.št. ali še prej). Evropski Zahod jo je spoznal v Valerijevi vulgarnolatinski priredbi okoli leta 300, vendar je imela daleč večji vpliv v starem Orientu. V 10. st. je nastala latinska predelava tega romana iz bizantinskega besedila, imenovanega Psevdo-Metodij, oskrbel pa jo je arhiprezbiter Leo iz Neaplja. Znana nam je kot *Historia de proeliis* in je doživela izreden odmev v srednjeveški Evropi. Po bizantinskih predlogah so bile napravljene tudi različne priredbe *Aleksandride* pri južnih in vzhodnih Slovanih. Za srednjeveško zahodnoevropsko izročilo o Aleksandru je nadalje zelo pomemben zgodovinski roman *De rebus gestis Alexandri Magni* rimskega zgodovinarja Quintusa Curtiusa Rufusa iz 1. st., ki nekritično povzema različne antične vire, in dodatna besedila, predvsem ponarejeno pismo *Alexandri Magni epistola ad Aristotelem magistrum suum de situ et mirabilius Indiae* in poročilo o Aleksandrovem srečanju z indijskimi brahmani *Commonitorium Palladii in collatio Alexandri Magni cum Dindymo*.⁷

O možnosti vplivanja tovrstne literature na naše ljudsko izročilo govori dejstvo, da je na slovenskem ozemlju znan obstoj Aleksandrovih pisem iz druge polovice 14. st. v Gornjegrajskem rokopisu (f.3': *Epistola Alexandri regis ad Aristotelem*; f.3'-4': *Epistola ad Alexandrum regem* etc.) in v rokopisu neznane provenience, prav tako iz druge polovice 14. st. (f. 39-62': *Epistola Alexandri ad Aristotelem*).⁸ O priljubljenosti tematike v naslednjem stoletju je mogoče sklepati iz prepisa Seifrietovega epa o Aleksandru, ki ga je leta 1456 napravil Herman Tallner iz Trebnjega.⁹ V knjižnicah na slovenskem ozemlju se je ohranilo kar nekaj inkunabul, ki obravnavajo Aleksandrovo življenje: *Historia Alexandri Magni* (1483), *Historia scholastica* Petra Comestorja (sedem izvodov iz let 1473, 1485 in 1500), *Historiae Alexandri Magni* Quintusa Curtiusa Rufusa (dva izvoda iz let 1491 in 1494, ki sta izgubljena, vendar ugotovljena po bibliotečnih popisih) in *Sachsenspiegel* Eika von Reggowa (1. del, 1484).¹⁰ Stanje vezave in druge podrobnosti dokazujejo, da so bile te knjige veliko rabljene še vse do 17. in 18. st. razen fragmenta iz leta 1483, ki je bil odkrit kot del polnila v platnicah druge knjige. Latinski zapis Aleksandrovega »dekreta« ali »pričevanja«, povzet po *Češki kroniki* Vaclava Hajeka, natisnjeni v Pragi leta 1541, hrani ljubljanska Narodna in univerzitetna knjižnica. Besedilo verjetno izvira iz Bohoričeve zapuščine, vsekakor pa iz kroga slovenskih protestantov. Bohorič namreč v predgovoru k svoji slovnici (1584) ta dokument omenja in dodaja, da sta se za njegovo pridobitev iz praškega kolegija močno trudila rojaka grof Franc Thurn in baron Žiga Herberstein.¹¹ Epizodo iz

5 Podrobneje o tem: Klara Gönc Moaçanin, *Indijska pustolovina Aleksandra Makedonskog*, *Latina et graeca* 1979, 5-16, 1980, 5-16.

6 Friedrich Pfister, *Kleine Texte zum Alexanderroman*, *Sammlung vulgärlateinischer Texte* (hrsg. von W. Heraeus und H. Morf), 4. Heft, Heidelberg 1910, V.

7 D.J.A. Ross, *Alexander Historiatus*, *Warburg Institute Surveys* 1, London 1963, 5-65.

8 Milko Kos - France Stele, *Srednjeveški rokopisi v Sloveniji*, Ljubljana 1931, 88-89 (št. 49), 116 (št. 76).

9 Slovenski biografski leksikon XII., Ljubljana 1980, 4.

10 Alfonz Gspan - Josip Badalič, *Inkunabule v Sloveniji*, SAZU, Razred za filološke in literarne vede, *Dela* 10, Inštitut za literature 3, Ljubljana 1957, 257 (št. 706), 213 (št. 534-536), 266-267 (št. 745-746), 149 (št. 259).

11 Primož Simoniti, »Dekret ali pričevanje Aleksandra Velikega o Slovanih«, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 1973, zv. 2, 225-233.

Aleksandrovega pohoda v Indijo, povzeto po Aelianu, je konec 17. st. Janez Svetokriški vključil v zbirko svojih pridig.¹²

V tej raznovrstni literaturi o Aleksandru se epizoda o Gogu in Magogu sicer pojavlja sporadično, vendar je imela pomembno razlagalno vlogo, zaradi česar je bila vključena tudi v srednjeveške enciklopedije (*«elucidarium»*) in kasnejše *kozmozografije*. V geografsko - etnološkem smislu je pojem Gog-Magog označeval nomadska vzhodna ljudstva, ki so ogrožala krščansko civilizacijo: bodisi Hune, Arabce, Avare, Madžare, Hazare, Kumane, Bolgare, Mongole in nazadnje Turke. Bil je edina logična razlaga o ponavljajočih se vpadih stepskih ljudstev, temeljila pa je na etničnem vrednotenju na relaciji domače - tuje, krščansko - drugoversko.¹³ Pri nas sta v 2. polovici 16. st. Trubar in Dalmatin enačila Goga in Magoga s Turki in Tatari, ki sta jih imenovala tudi »Rdeči Judi«. ¹⁴

Epizodo o Gogu in Magogu iz Aleksandrovega ciklusa je mogoče strniti takole: Aleksander je na svojem pohodu v Azijo srečal neomikana in sovražna ljudstva (22 po številu, med njimi tudi Gog in Magog), ki so se prehranjevala s človeškim mesom. Z njimi se je vojskoval in jih premagal. Preživeli so zbežali na kraj med dvema gorama, ki sta se po Aleksandrovi molitvi združili in jim zaprli izhod. Na steno, ki je tako nastala, je Aleksander pritrdil močna železna vrata in tako postavil nepremagljivo zapreko.

Imeni Gog in Magog sta se najprej pojavili v judovski biblični tradiciji, prvo kot ime vladarja nekega ljudstva ali dežele na severu¹⁵, drugo kot ime Jafetovega sina, kar prav tako pomeni severneje živeče Indoevropece.¹⁶ Tako Gog kot tudi Magog sta predstavljala sovražnike Judov. Zato ju je po Bibliji pokončal Jahve ali Kristus.¹⁷ Tako se je motiv Goga in Magoga v svetopisemskem izročilu povezal z napovedmi o poslednji sodbi: ob koncu dobe tisočletnega kraljestva bo satan ušel iz ujetništva in zgrnil velikansko vojsko s štirih strani sveta, ki pa bo upepeljena z ognjem iz nebes.¹⁸ Ideja o ljudstvih, ki so zazidana, vse dokler jim bog ne bo odprl poti za uničevalni pohod, je srednjeveškega človeka vedno znova opozarjala na bližajoči se konec sveta. Zato se Gog in Magog povezujeta tudi z napovedmi o prihodu Antikrista in s sibilinskimi prerokbami.

Povezavo z Aleksandrom je prvi nakazal judovski zgodovinar Jožef Flavij v svojem delu o judovski vojni iz 1. st. Opisuje, kako je Aleksander Veliki z železnimi vrati zaprl prehod, da ne bi divje severno ljudstvo Magog (avtor ga je enačil s Skiti) vdrlo v kulturni svet¹⁹. Na tem temeljijo kasnejše dodelave, med drugim tudi že obe omenjeni (Psevdo-Kalisten in Psevdo-Metodij). Legenda je obstajala v več verzijah v krščanski sirijski književnosti in zatem postala del srednjeveškega izročila na Zahodu (v latin-

12 Sacrum promptuarium, Pars secunda, Venetiis 1691, 216.

13 Da so bila enačenja Goga in Magoga s sodobnimi političnimi dogodki živa še v 20. st., se je prepričal Leopold Kretzenbacher ob svojem obisku samostanov na Athosu (glej poglavje Weisheit und Weltanschauung in einer Athos - Einsiedelei v njegovem delu Ethnologia Europaea, Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und des nahen Orients, Bd. 49, München 1986, 28, 31).

14 Jurij Dalmatin, Biblia, Wittenberg 1584, III, 150a; Primož Trubar, Noviga testamenta posledni deil, v Tbingi 1577, 256.

15 Ezek. (38,2) govori o Gogu iz dežele Magog.

16 Gen. (10,2).

17 Ezek. (38-39), Raz. (20, 8-9).

18 Apok. (20, 7-9).

19 (Friedrich) Pfister, Gog und Magog, v: E. Hoffmann-Krayer - Hanns Bächtold-Stäubli, Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, Bd. 3, Berlin-Leipzig 1930-31, 911.

ščini, grščini, slovanskih jezиков itd.) in na Vzhodu (omemba v Koranu kot *yadjudj wa-madjudj*²⁰, pa tudi v perzijski, turški in etiopski literaturi).²¹

V bizantinski verziji Psevdo-Methodija je Gog-Magog pomenil Arabce ali »sinove Izmaelove«. Enako imenujejo obe ljudstvi tudi staroruska prerokovanja Methodija Patarskega. Za razliko od tega pa je v nemški literaturi 12. st. že prisotno izročilo o obzidanju izgubljenih plemen Izraela.²² Tako npr. *Historia scholastica* Petra Comestorja, nastala med leti 1169 in 1173, opisuje Aleksandrovo zazidanje desetih izgubljenih judovskih plemen, kar naj bi se bilo zgodilo z božjo pomočjo kot kazen za njihovo odpadništvo od vere.²³ Na zanimivo vprašanje, kdaj je prišlo do nadomestitve Izmaelovih potomcev ali Judov z imenom Goga ali Magoga, je med drugimi skušal odgovoriti tudi Ivan Grafenauer, ki je zapisal domnevo, da se je na evropskem Zahodu to zgodilo šele okoli leta 1345. Ta datacija je bila zanj pomembna, saj je z njo ugotavljal nastanek moravskih povedk o »Gojmagojevem regimentu«, ki spi v gori, kar je blizu našemu ustnemu izročilu o Kralju Matjažu.²⁴

Slovenskega Kralja Matjaža v večini inaic zagrne zemlja - za kazen ali za pokoro, ker se je postavil proti bogu.²⁵ Izročilo v tem primeru očitno sledi Ezekielovi prerokbi, da bo med Gospodovim uničenjem Gogove vojske prišel hud potres in da bodo »gore pokale, se podirale pečine in se zidovi rušili.«²⁶ Dve gori, ki sta se v izvorni Aleksandrovi legendi približali in napravili pregrado, sta se v Matjaževem primeru izenačili z gorama, ki sta se zrušili na Matjaža in njegovo vojsko in jih zaprli v podzemsko votlino.²⁷ Inaicica o »dobrem Kralju Matjažu« pa opisuje, kako se je gora sama odprla, da bi ga z vojsko vred zaščitila pred premočnimi sovražniki.²⁸

Naša legenda o kitajskem zidu se razlikuje od Matjaževega vzorca po tem, da očitno sledi neki drugi predlogi in izrecno opisuje gradnjo zidu. Prvotno vsebino je seveda čas dodobra spremenil. Namesto nekdanjih »derbentskih vrat«, imenovanih po obrambnem zidu pri Derbentu na vzhodnem Kavkazu, ki je branil Armenijo in Perzijo pred napadi s severa, je prizorišče gradnje prestavljeno na Daljni vzhod. Izgubil se je prvotni namen zidave (kaznovanje premaganih pošastnežev in zavarovanje pred njimi) in se spremenil v prijateljsko posredovanje (izpolnitev prošnje za prenehanje spopadov med sprtimi domačini). Slovenska legenda se s tem, ko omenja miroljuben dogovor o graditvi zidu, približuje nekaterim orientalskim verzijam (npr. Koran 18 : 95-96). Po tej pomembni podrobnosti in še nekaterih detajlih se tudi razlikuje od južnoslovanskih inaic o Gogu in Magogu iz Aleksandride.²⁹ Obdržal pa se je spomin na nadnaravni izvor zidu in na njegovo neprepustnost. Že v antičnem času se je izoblikovala razlaga, da je bil Aleksander pri postavljanju zidu pravzaprav

20 Koran 18 : 95-98, 21 : 96.

21 K. Czeglédy, *The Syriac Legend Concerning Alexander the Great*, Acta Orientalia, Vol. 7, Budapest 1957, No. 2-3, 231-249; *ibid.*, Monographs on Syriac and Muhammadan Sources in the Literary Remains of M. Kmoskó, Acta Orientalia, Vol. 4, Budapest 1955, No. 1-3, 31-39.

22 Wolfgang Kottlinger, *Gog und Magog*, v: *Enzyklopädie des Märchens*, Bd. 5, Lief. 4-5, Berlin-New York 1987, 1351.

23 D.J.A. Ross, *op. cit.*

24 Ivan Grafenauer, *Slovenske pripovedke o Kralju Matjažu*, SAZU, Razred za filološke in literarne vede, Dela 4, Inštitut za slovensko narodopisje 1, Ljubljana 1951, 112-113. Novejše raziskave potrjujejo Grafenauerjevo mnenje z ugotovitvijo, da se motiv obzidanih desetih judovskih plemen pojavlja v zahodnoevropski in srednjeevropski književnosti še vse do 14. st., npr. v visokonemških *Historienbibeln* (prim. D.J.A. Ross, *op. cit.*).

25 Ivan Grafenauer, *op. cit.*, 113-116.

26 Ezek. (38, 19-20).

27 Ivan Grafenauer, *op. cit.*, 118.

28 *Ibid.*, 119.

29 V. Jagić, *Ogledi stare hrvatske proze*, IV., Život Aleksandra Velikoga, Starine III (1871), 203-331 (poglavje O zazidani ezikov, 299-300)

orodje boga³⁰, na ilustraciji v srednjeholandski *Historienbijbel* iz leta 1360-61 pa je upodobljen klečeči Aleksander, ki prosi boga za srečno dokončanje naloge.³¹ Zato v naši legendi božja zapoved gradnje ni nič novega, res pa je, da so pri tem Aleksandra in njegovo vojsko zamenjali Kristusovi apostoli in učenci.

Pomenljiva je označba legendarnega junaka za »božjega sina«. V kontekstu zgodbe (spremstvo apostolov in učencev) je to seveda lahko samo Kristus. Vendar je že v *Historii de proeliis* tudi Aleksander opisan kot sin dveh očetov: pozemskega - egipčanskega faraona in božanskega - Jupitra. Koptska in egipčanska verzija sta po Psevdo-Kalistenu imeli za Aleksandrovega nebeškega očeta boga Amona-Ra.³² Torej poimenovanje »sin božji« v naši legendi povsem točno posreduje tudi polbožanski status Aleksandra!

Posipanje peska okoli dežele, iz katerega je zrasel visok in debel zid, v legendi ponazarja božjo vseomogočnost. Verjetno je, da ideja izvira iz napačno razumljenega ali predelanega odlomka o Gogu in Magogu v Razodetju. Ta pasus se glasi: »In ko se dopolni tisoč let, bo izpuščen satan iz svoje ječe. In prišel bo ven, da bi zapeljal narode, ki so na štirih koncih zemlje, Goga in Magoga, da bi jih zbral na vojsko. *Njih število je, kakor je peska ob morju.*«³³ Glede na ustno prenašanje legende je bil miselni preskok od (ne)preštevanja peščenih zrn do posipanja peska vsekakor mogoč.

Še o razlogih za vključitev »eksotičnega« kitajskega okolja v legendarni okvir. Ne bomo se sklicevali na bizantinsko, perzijsko, etiopsko in arabsko izročilo, ki omenjajo Aleksandrov obisk Kitajske (tako je odposlanec kalifa Wathiqua med leti 842 in 844 potoval na Kitajsko, si ogledal veliki zid, ki ga je imel za bivališče Goga in Magoga, in zbral o njem še druge dostopne vire).³⁴ V tej zvezi se nam zdi pomembneje omeniti težnjo antičnih in srednjeveških hagiografij po vseobsežnosti junakove slave: ta naj bi se bila raztezala čez ves znani svet in vsa ljudstva. Kitajska je ležala na skrajnih mejah tega sveta in bila zato sinonim za vesoljni zemeljski krog.³⁵ Ideja o severnem evrazijskem poreklu Goga in Magoga je bila v našem okolju znana že v 16. st. V prvem slovenskem prevodu Biblije (1584) je Ezekielovi knjigi dodan zanimiv komentar, ki povezuje ime Gog »vladar v Mesehu in Tubalu« z moskovskim carstvom: »Meseh inu Tubal so Taterji inu Vulahi, najsi Meseh takou glas ima, kakor de bi Moscobiterji od njega prishli.«³⁶ Komentar je skoraj dobesedno povzet po Luthru (1545).³⁷ Še najverjetnejša pa je razlaga, da je prizorišče kitajskega zidu prišlo v našo legendo šele od 17. st. dalje, ko je Evropa zvedela o tem gradbenem čudesu iz prvih opisov očitidcev - jezuitskih misijonarjev. Barok in razsvetljenstvo sta s svojim zanimanjem za kitajsko kulturo in ob polemikah o starosti in načinu postavitve kitajskega zidu vsekakor dala naši legendi novo aktualnost.³⁸ Spomenike starih kultur so v tem obdobju radi pripisovali legendarnim graditeljem. Tako je npr. v atlasu Sibirije ruskega geografa Semena Ustinoviča Remezova iz leta 1701 na listu, ki kaže spodnji tek reke Amur,

30 Friedrich Pfister, *Gog und Magog...*, 912.

31 D.J.A. Ross, *Illustrated Medieval Alexander-Books in Germany and the Netherlands*, Cambridge 1971, 166 (sl. 297).

32 Pavel Poucha, *Azjatyckie opowieści o Aleksandrze*, *Przegląd orientalistyczny* 1968, št. 1, 67.

33 Raz. (20, 7-8)

34 Pavel Poucha, op. cit., 66; Friedrich Pfister, *Gog und Magog ...*, 917, A.J. Wensinck, *Yadjudj wa-Madjudj*, v: *Enzyklopaedie des Islam*, Bd.4, Leiden-Leipzig 1934, 1236-1237.

35 Ernst Robert Curtius, *Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter*, Bern 1954, 169.

36 Jurij Dalmatin, op. cit. II, 78b.

37 Martin Luther, *Biblia*, Hrsg. von Hans Volz, Bd. 2, München 1974, 1474.

38 O našem zanimanju za Kitajsko v obdobju baroka in razsvetljenstva: Zmago Šmitek, *Percepcija neevropskih kultur na Slovenskem od 17. do prve polovice 19. st.*, v: *Srečanje z Jutrovim na ptujskem gradu*, Pokrajinski muzej Ptuj 1992, 53-58.

vrisan kraj (pravzaprav arheološka lokacija), do koder naj bi bil prišel Aleksander Makedonski.³⁹

Če na koncu poskusimo ovrednotiti pomen izročila o Gogu in Magogu, ne moremo mimo dejstva, da je to izročilo pri nas in drugod v Evropi živelo tudi v različnih variantah motiva o psoglavcih. Problem porekla in geneze tega motiva je nedvomno zelo kompleksen, saj se kinokefalna bitja pojavljajo že v stari egipčansko-mezopotamski mitologiji, klasična grško-rimska in srednjeveška književnost pa sta jih vključevali v najrazličnejše kontekste. Na splošno pa je mogoče psoglavce uvrstiti v eno od naslednjih kategorij: divjaško ljudstvo (bodisi na mejah obljudenega sveta ali na nedostopnih krajih v domačem okolju), konkretni zgodovinski sovražniki (Turki ipd.), demoni ali človeški izrodki.⁴⁰ Tradiciji o Gogu in Magogu se najbolj približuje predstava psoglavcev kot divje, na pol človeške rase. Tako sta v ilustraciji k ruski rokopisni apokalipsi iz 16. st. Gog in Magog upodobljena s pasjimi glavami.⁴¹ Med Srbi in Hrvati je bilo razširjeno prepričanje, da psoglavci živé »v pečinah... kjer dan ne svane in sonce ne sveti« ali »v mračni deželi«, ki naj bi bila ležala nekje na mejah ruskega cesarstva, mejo z njimi pa naj bi bili čuvali vojaški oddelki in odvrčali njihove napade.⁴² Na izvirno zgodbo o Gogu in Magogu spominja tudi pripoved s hrvaškega Podgorja, da je neki škof vrgel psoglavskega kralja v globoko jamo ob vznožju Velebita in jo obzidal z debelim zidom.⁴³ V slovenski ljudski geografiji so psoglavci prebivali v deželi, kamor se pride čez sedem vodá in sedem gorá proti jugu in nato še čez Gnilo morje ali pa za devetim morjem.⁴⁴ Ohranili so se tudi drobci slovenskega izročila o spopadu s psoglavci in o njihovem zaprtju v votlino pod Kumom.⁴⁵ S tem se problematika psoglavcev prenaša na konkretne dele slovenskega etničnega ozemlja. Osnovni elementi za identifikacijo z Gogom - Magogom so bitja s pasjo glavo, njihovo bivanje v odročnem goratem svetu (v podzemskih votlinah) in njihovo ljudožerstvo. Za primer vzemimo začetni del Valjavčevega zapisa o psoglavcih: »Blizu Rogatca v nekeji gori je bil »pesjoglavec«. V šumi je imel svojo jamo... Lovil je ljudi in (jih) je jedel...«⁴⁶ Izročilo o Gogu - Magogu - Antikristu je prisotno še v naslednjem odlomku, v katerem je vlogo boga prevzel mitološki Kresnik: »Mahoma je prišlo tisoč hudih duhov iz globoke votline. Ko so ti duhi na svetlo stopili, se je začelo bliskati in grmeti kakor na sodni dan. Kresnik je pa vedel, da so sami vražji coprniki, zato je vse potolkel - bili so sami pesoglavci...«⁴⁷ Če k temu dodamo kombinacije motiva psoglavcev z enookim velikanom polifemovskega tipa⁴⁸ in z različnimi drugimi demonskimi bitji, pri čemer je opazna tendenca nadomeščanja psoglavcev s hudičem,⁴⁹ dobi tematski razpon Aleksandrove legende o Gogu in Magogu še toliko širšo in pomembnejšo razsežnost.

39 A.P. Okladnikov, U istokov kulturi narodov daljnega vostoka, v: Po sledam drevnih kultur ot Volgi do Tihogo okeana, Moskva 1954, 228-229.

40 Dagmar Klímová-Rychnová, Kulturní zázemí epiteta »Tataré - psoglavci«, Český lid 1968, št. 2-3, 112.

41 (Gregor) Krek, Polyfem v národnej tradíciji slovanskej, Kres 1882, št. 3, 165 (citira delo: Buslajev, Istorické očerki ruskój narodnoj slovesnosti i iskusstva, S. Peterburg 1861. II., 134, 147 in podobo k tej strani).

42 Tihomir R. Djordjević, Psoglav u verovanju našega naroda, Srpski etnografski zbornik, knj. LXVI, Beograd 1953, 106-107.

43 Jakob Kelemina, Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva, Celje 1930, 335 (št. 242).

44 Ibid., 330, 332 (št. 240).

45 Ibid., 330-331.

46 (Gregor) Krek, op. cit., 164.

47 Jožef Pajek, Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev, Ljubljana 1884, 79.

48 (Gregor) Krek, op. cit., 162-166.

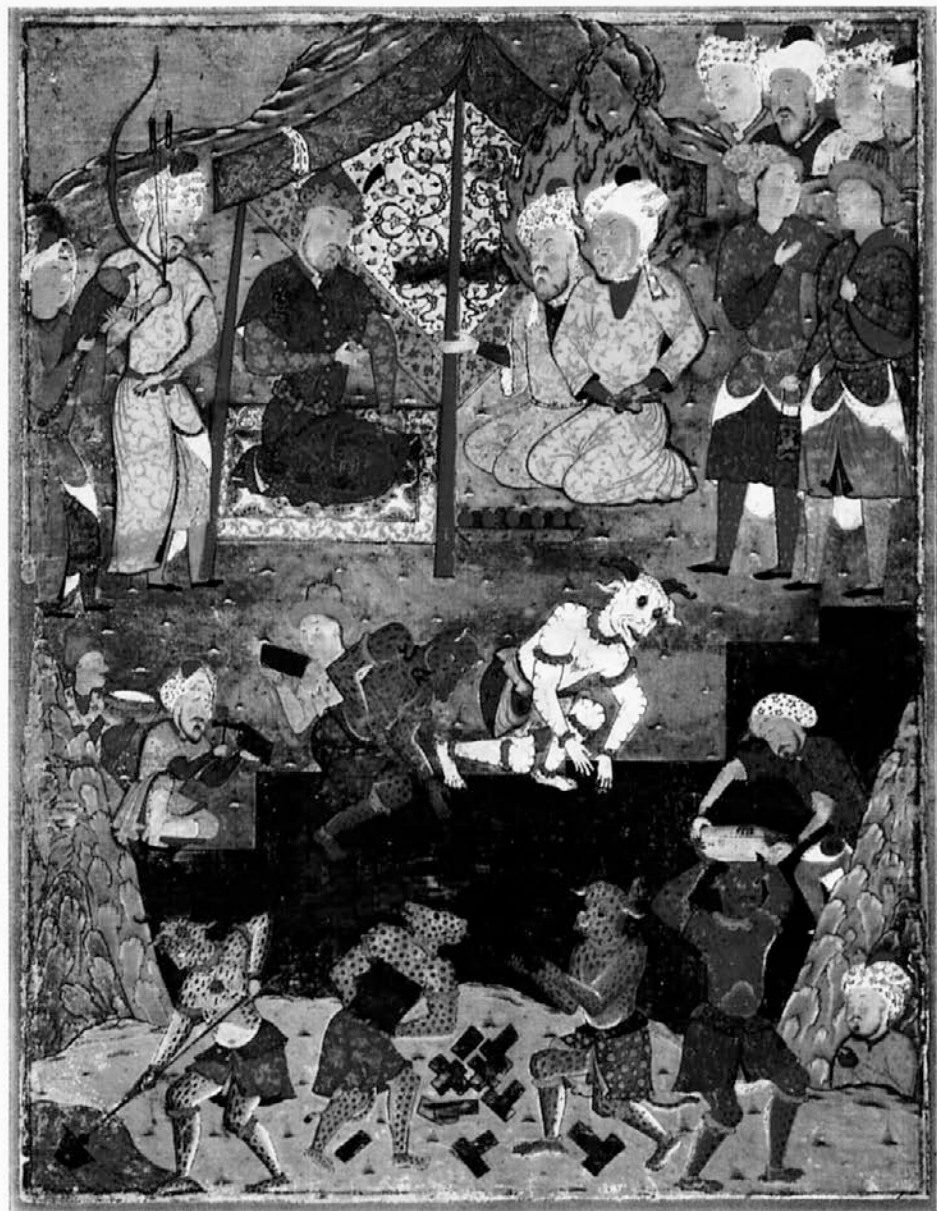
49 Dagmar Klímová-Rychnová, op. cit., 111.

Psoglavc z mečem. Detajl ene od dveh tovrstnih skulptur (Gog in Magog?) v timpanu bazilike Ste Madeleine v Vézélayu (12 st.).

*Summary***Gog, Magog and the Legend about the Chinese Wall**

In Slovenian folk tradition the motive of Gog and Magog has been known until now only in the cycle about King Matjaž, whom God locked up in an underground cave by having mountains fall on him and his army. The author has discovered a variant of this motive, which is tightly linked to the legend about Alexander the Great (the immurement of the savage peoples Gog and Magog), in the Slovenian legend about the building of the Chinese wall. Instead of Alexander, Jesus Christ and his apostles and disciples appear in it. How the wall was built is quite interesting: by pouring sand around China, which probably originates from a misunderstood passage in the Revelation, about the huge number of Gog's and Magog's troops: »Their number is like the sand of the sea«. Most probably, the Chinese setting did not appear in the legend until the seventeenth or eighteenth century, when the first eyewitness reports (by Jesuit missionaries) reached Europe. In Slovenian folklore the motive of Gog and Magog is present in the legend about dog-headed creatures. What they have in common is that they live in mountain areas (in underground caves) and feed on human flesh.

Pripadniki ljudstev Gog in Magog gradijo obrambni zid pod Aleksandrovim nadzorstvom, Perzijska miniatura, 16. st., Chester Beatty Library, Dublin.